

7. osztály

A mondatrészek

Az állítmány fajtái

I. Az igei állítmány

Kifejezi az alany cselekvését (Csillag *ragyog*), az alanyon végbemenő valamilyen cselekvést, vagy az alany valamilyen állapotba kerülését (János *beleizzadt* a munkába), illetve az alany létezését (Csendesség *van* körülöttem).

Egy formája a létezést kifejező állítmánynak a birtoklást, az alanyak valakihez/valamihez tartozását kifejező állítmány: *Van-e* gyereked? (Mit állítok?: van-e; Mi van-e? gyereked; tehát az alany a birtokos személyragos névszó)

Az igei állítmány néha személytelenül utal az alanyra, elsősorban a *kell*, *lehet*, *illik*, *tetszik*, *van*, *nincs* igék esetén: Mennem *kell* tovább (alany: mennem); Meg *kell* a búzának érni (alany: megérni, a megérés, a búza megérése kell).

II. A névszói állítmány

Csak a kijelentő mód jelen idejében használatos, harmadik személyű alany esetén: A fiú *álmos* (Azt állítom, hogy a fiú álmos.)

Kifejezhet tulajdonítást: *Fűtő* az én apám.

III. A névszói-igei állítmány

Nem 3. alany esetén az állítmány névszói részéhez egy igei rész társul, általában a létige megfelelő alakja: A fiú *álmos lett*. (A fiú álmostságát, álmos állapotát állítom, nem a létét.)

Néha kitehető a létige 3. személyű alany esetén: Még *nincs tízéves* ez a gyerek; Ők *vannak* olyan *okosak*, mint te.

Igei részként a létigen kívül más ige is előfordulhat (akár kijelentő jelen idő 3. személyben is), tartalmasabb jelentéssel. Ilyen ige a *lehet* (válak valamivé), a *marad*, *maradhat*, (el)múlik.

-A gyáva is *bátor lesz* .(a bátorrá válását állítom, nem a jövőbeli létét)

-*Nem lehet* mindenki *szorgalmas diák*. (nem azt állítom, hogy nem lehet mindenki majd szorgalmas, nincs lehetősége)

-*Elmúltam húszéves*. (azt állítom, hogy elmúltam húszéves, nem azt, hogy elmúltam, nem létezem, szertefoszlottam)

-János a regény *kulcsfigurája* (*kulcsfigurájává*) *lett*. (azt állítom, amivé lett, nem a múltbeli létét)

-Itt *leszek apádnak* én.

-Anyám szájából *édes volt* az étel... (itt az állítmány melléknévi)

- Te *olyan vagy?* (lehet melléknévi névmás is állítmány)
- Munkálkodó légy*, nem *panaszkodó!* (lehet folyamatos melléknévi igenév is lehet állítmány, ha az alany állapotát, tulajdonságát akarjuk kifejezni)
- Ő volt az áruló.* (itt azonosító állítmányról van szó)
- Elsők lettünk* a versenyben. (számnévi névmás az alany mennyiségi állapotát jelöli)
- Nem messze van* ide Kalocsa. (Nem Kalocsa létét állítom; bár az 1970-es Akadémiai nyelvtan még azt mondja, hogy a *Nem messze Kalocsa* – típusú mondat esetén a *van* elmaradásánál csak stilisztikai, hangulati velejáróról, táji használatról van szó, s ezekben a mondatokban a határozói mondatrész másodlagosan az állítmány szerepét is betöltheti. Abban az esetben, ha az állítmány ott van a mondatban, már eltűnik a fent jelzett stilisztikai hatás.)